

De negatieve relatie tussen bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit nader bekeken.

Jaap Dronkers

Hoogleraar onderwijssociologie Maastricht Universiteit

Homepage: <http://www.eui.eu/Personal/Dronkers>

Inleiding

Leraren die voor hun vak goed zijn toegerust zijn voor het onderwijs van groot belang. Alleen zij zijn bevoegd les te geven in hun vak. Toch worden in het Nederlandse voortgezet onderwijs lang niet alle lessen door een bevoegd docent gegeven. 77,7% van de lessen wordt door een bevoegde leraar gegeven. Dankzij het winnen van een WOB-procedure door de RTL zijn eindelijk de gegevens over het percentage bevoegd gegeven lessen in het voortgezet onderwijs openbaar. De RTL heeft deze op zijn website gepubliceerd (<http://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/zoveel-gediplomeerde-leraren-staan-voor-de-klas-op-jouw-school>). Bij onbevoegde lessen gaat het om lessen gegeven door leraren die a. een ander vak geven dan waarvoor zij zijn opgeleid; b. nog studeren voor het vak waarin zij lesgeven; c. op een ander - meestal hoger - niveau lesgeven dan waarvoor zij zijn opgeleid.

Gegevens per BRIN-nummer

De mogelijkheden over analyse van de vrijgekomen cijfers zijn beperkt, want de bevoegdheidsgegevens zijn uitsluitend vrijgegeven per het administratief kenmerk van scholen: BRIN-nummer. Dit nummer is de code die het ministerie van OC&W gebruikt om scholen te onderscheiden. BRIN-nummer is niet hetzelfde als schoolbestuur: een schoolbestuur kan scholen met meerdere BRIN-nummers besturen. Scholen met hetzelfde BRIN-nummer kunnen op verschillende locaties (inclusief gemeenten) staan en/of meerdere onderwijstypes kennen. De beperking tot BRIN-nummers vloeit voort uit het feit dat leraren bij scholen met hetzelfde BRIN-nummer aangesteld zijn. Op dit BRIN niveau kunnen de bevoegd gegeven lessen het gemakkelijkst bijgehouden worden. Deze beperking tot gegevens op BRIN-nummer niveau maakt dat bepaalde analyses op locatie-niveau niet mogelijk zijn (de onderwijsvisie van de school) of zeer betwistbaar (de sociaal-economische achtergrond van leerlingen).

Relatie bevoegde lessen en schoolkwaliteit

De negatieve relatie tussen het percentage bevoegd gegeven lessen per BRIN-nummer en de gemiddelde schoolkwaliteit per BRIN-nummer staat in dit blog centraal. Wij gaan na of deze negatieve relatie voor verschillende soorten scholen en scholen in verschillende provincies hetzelfde is. Dat kan ons iets leren over de aard van deze relatie. Dat is nodig want het bestaan van deze negatieve relatie tussen bevoegd lesgeven en schoolkwaliteit zegt nog niet dat de lage schoolkwaliteit veroorzaakt wordt door onbevoegd lesgeven. Ook is het mogelijk dat scholen met een lage kwaliteit niet in staat zijn bevoegde leraren aan te trekken of te behouden. Maar wat ook de causale oorzaak van de negatieve relatie mag zijn, het bestaan daarvan is niet goed voor leerlingen.

Het al dan niet bestaan van een stabiele negatieve relatie tussen het percentage bevoegd gegeven lessen en de gemiddelde schoolkwaliteit kan ook licht werpen op een veel gebruikt argument van besturen: "onbevoegd betekent nog niet onbekwaam". Als dat argument juist is zouden de bekwame maar onbevoegde leraren het percentage onbevoegde leraren irrelevant maken, waardoor de negatieve relatie niet bestaat.

Kwaliteitsindicatoren

Wij gebruiken drie aspecten van schoolkwaliteit: 1. het aantal zwakke of zeer zwakke afdelingen per BRIN-nummer volgens de onderwijsinspectie (12-6-2015). Afdelingen zonder inspectieoordeel zijn niet meegeteld. 2. het aantal afdelingen met een onvoldoende opbrengstoordeel per BRIN-nummer volgens de inspectie. 3. Gemiddeld RTL/Dronkers schoolcijfer over laatste drie jaar per BRIN-nummer. Bij de berekening van deze drie kwaliteitsindicatoren is meer of minder rekening gehouden met de sociaal-economische samenstelling van de scholen.

De correlatie tussen het percentage bevoegd gegeven lessen en de gemiddelde schoolkwaliteit ziet er voor de 492 BRIN-nummers er als volgt uit: -.17 zwakke afdelingen; -.22 onvoldoende opbrengst; .27 hoog schoolcijfer. In dit blog laten wij alleen correlaties zien als er meer dan 25 BRIN-nummers zijn.

Negatieve relatie in alle onderwijstypen?

Allereerst bekijken wij of de negatieve relatie stabiel is voor verschillende combinaties van schooltypen die onder een BRIN-nummer vallen.

Tabel 1: correlatie tussen percentage bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit per combinatie van schooltypes

	% bevoegde lessen	Zwakke afdelingen	Onvoldoende opbrengst	Schoolcijfer
HAVO/VWO (44)	79,3	-.26	-.31*	.31*
MAVO/HAVO/VWO (86)	79,7	-.44**	-.36**	.34**
VBO/MAVO (34)	75,0	.17	.11	.32
VBO/MAVO/HAVO/VWO (207)	77,0	-.12	-.19**	.15*
VBO/MAVO/HAVO/VWO/PRO (48)	76,7	.01	-.17	.15
VWO (37)	83,6	-	-	.03

De negatieve relatie tussen het percentage bevoegd gegeven lessen en de gemiddelde schoolkwaliteit is vooral sterk in de BRIN-nummers die meerdere AVO typen omvatten (HAVO/VWO; MAVO/HAVO/VWO). Maar de relatie is minder sterk als het BRIN-nummer (bijna) alle VMBO & AVO types omvat, ondanks het feit dat percentage bevoegd lesgeven daar lager ligt. Op categorale VWO scholen is er geen relatie tussen bevoegde lessen, terwijl het percentage hoger is. De negatieve relatie tussen bevoegd lesgeven en school kwaliteit varieert dus per combinatie van schooltypes.

Negatieve relatie bij alle denominaties?

Denominatie verschillen in hun bestuurlijk vermogen (Dijkstra, Dronkers & Hofman, 1997), waardoor zij ook in verschillende wijze met het onbevoegd lesgeven om gaan (bv in het aannemen van bekwame leraren, ondanks dat zij onbevoegd zijn). Daardoor zou de negatieve relatie kunnen verschillen tussen denominaties.

Tabel 2: correlatie tussen percentage bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit per denominatie

	% bevoegde lessen	Zwakke afdelingen	Onvoldoende opbrengst	Schoolcijfer
--	-------------------	-------------------	-----------------------	--------------

Algemeen bijzonder (63)	75,6	-.11	-.14	.16
Openbaar (147)	77,3	-.24**	-.32**	.47**
Protestants-Christelijk (77)	78,8	-.13	-.16	.11
Rooms-Katholiek (126)	80,4	-.08	-.23*	.29**
Samenwerking PC, RK (41)	79,4	-.29	-.31	.17

De negatieve relatie tussen bevoegd lesgeven en school kwaliteit is het sterkst in het openbaar onderwijs, ondanks het feit dat daar minder onbevoegd gegeven lessen heeft dan het algemeen bijzonder onderwijs. Vooral in het protestant-christelijk en het algemeen-bijzonder onderwijs is de negatieve relatie tussen percentage bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit geringer. Blijkbaar verschillen denominaties in hun succesvolle omgang met het probleem van onbevoegde lessen.

Negatieve relatie in alle provincies?

Tekorten aan bevoegde leraren varieert per provincie, wat zou kunnen leiden tot variatie in de negatieve relatie tussen percentage bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit.

Tabel 3: correlatie tussen percentage bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit per provincie

	% bevoegde lessen	Zwakke afdelingen	Onvoldoende opbrengst	Schoolcijfer
Friesland (25)	80,0	-.00	-.08	.42*
Gelderland (60)	78,1	-.26*	-.17	.13
Limburg (31)	81,0	-.16	-.21	.33
Noord-Brabant (80)	80,6	.03	-.20	.27*
Noord-Holland (83)	77,9	-.17	-.18	.28*
Overijssel (28)	75,0	.10	.18	.50**
Utrecht (43)	78,8	-.37*	-.42**	.37*
Zuid-Holland (100)	73,2	-.15	-.29**	.25*

In de provincie Utrecht is de negatieve relatie het sterkst, terwijl de relatie in alle andere provincies met voldoende scholen met een eigen BRIN-nummer lager ligt, maar nooit afwezig is op alvast een van de drie kwaliteitsindicatoren. Toch ken de provincie Utrecht geen lage percentage onbevoegde gegeven lessen.

Conclusie

De negatieve relatie tussen het percentage bevoegd gegeven lessen en schoolkwaliteit is substantieel (rond de .20), maar niet voor alle schooltypen, denominaties en provincies even sterk. Deze variatie in kracht lijkt niet samen te hangen met de hoogte van het percentage bevoegde lessen: schooltypen, denominaties of provincies met de laagste percentages bevoegde lessen hebben niet automatisch de sterkste negatieve relatie. De meest negatieve relaties komen voor in bredere AVO scholengemeenschappen en in het openbaar onderwijs. De variatie in de relatie geeft steun aan de gedachte dat bepaalde categorieën scholen beter in staat zijn de negatieve gevolgen van de inzet van onbevoegde leraren te compenseren, bijvoorbeeld door bekwame leraren te weten aan

te trekken voor onvervulbare vacatures of de onbevoegde lessen beter tussen de schooltypes te spreiden zodat de schade beperkt blijft.

De beschikbare gegevens laten niet toe de mechanismen onder deze negatieve relatie te toetsen. De gegevens laten echter wel zien dat onbevoegd lesgeven een gevaar kan zijn voor de kwaliteit van het onderwijs.

Literatuur

A. B. Dijkstra, J. Dronkers & R. Hofman. 1997. *Verzuiling in het onderwijs. Actuele verklaringen en analyse*. Groningen: Wolters-Noordhoff